

Allvarlig kritik mot Valnämnden i Stockholms stad, som beslutade att genomföra röstning vid Stockholms central i strid med vallagen

(Se även JO:s beslut 5161-2010 avseende bl.a. valnämndens ansvar för röstmottagningsställen.)

Beslutet i korthet: Förtidsröstningen vid Stockholms central uppfyllde inte kraven i 8 kap. 3 § vallagen, eftersom partipolitiska aktiviteter förekom i nära anslutning till de röstande. Valnämnden ansvarar för att vallagens ordningsregler kan upprätthållas vid röstmottagningsställena. Lokaler där detta inte är möjligt ska inte användas för röstning. Valnämnden i Stockholms stad kritiseras därför. Kritiken är allvarlig då nämnden beslöt att genomföra röstningen trots kännedom om de aktiviteter som skulle förekomma invid röstningslokalen.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot Valnämnden i Stockholms stad m.fl. för brister i en röstningslokal och uppgav därvid följande. Den 17 september 2010 passerade han Stockholms central och uppmärksammade att Socialdemokraterna spred valpropaganda endast ett tiotal meter från den röstningslokal som var belägen i centralhallen. Partiet använde sig av högtalare som gjorde att valpropagandan hördes inne i röstningslokalen. Förtidsröstningen hade därmed enligt anmälan skett i strid med 8 kap. 3 § vallagen.

Utredning

Valnämnden i Stockholms stad anmodades att yttra sig över anmälan. Eftersom förtidsröstningen vid det aktuella röstmottagningsstället även var föremål för Valprövningsnämndens prövning, och valnämnden redan hade yttrat sig dit, beslutade nämnden att ge in samma yttrande till JO. I detta uppgav nämnden följande.

Valnämndens uppdrag och övergripande mål vid val av röstmottagningsställen är att välja lokaler som gör det lätt för väljare att rösta på platser med god tillgänglighet. Centralstationen i Stockholm är en av de mest centrala platserna som finns i Stockholm och förtidsröstningen där är etablerad sedan mycket länge.

När kommunerna fick ansvaret för förtidsröstningen 2006 och vid EU-parlamentsvalet 2009 ordnade valnämnden förtidsröstning i Centralhallen. Även då

hade politiska partier verksamhet där vilket självfallet upplevdes som en olägenhet. Valnämnden ansåg dock att förtidsröstningen ändå skulle ordnas på Centralen.

Närmare 30 000 personer förtidsröstade på Centralen vid de allmänna valen 2010, vilket gör denna förtidsröstningslokal till den näst största i Sverige. Röstmottagningsstället på Centralen fyllde alltså uppenbart ett behov. Väljarnas reaktioner när de röstade var också från de flesta oerhört positiva, bland annat därför att det också fanns möjlighet att skriva ut dubbletröstkort.

Sedan ett antal år tillbaka är Centralhallen på Stockholms central en kommersiell yta indelad i s.k. eventytor som hyrs ut till olika aktiviteter. Jernhusen äger byggnaden, men JCDecaux är det företag som ansvarar för uthyrning och de villkor som gäller vid hyra. Ca 2 år innan de allmänna valen var valnämndens kansli i kontakt med JCDecaux för att boka och diskutera hyra av eventyta i Centralhallen. Vid de möten som valnämndens kansli haft med JCDecaux har diskuterats om det varit möjligt att inte hyra ut resterande ytor i Centralhallen till politiska partier men detta har överhuvudtaget inte varit möjligt och partierna bokar också sina ytor mycket lång tid i förväg. I de samtal som kansliet haft med JCDecaux har kansliet kommit överens om att partierna vid sina möten skulle stå vända mot mitten av Centralhallen och att de skulle bygga sina anläggningar så att de var vända från förtidsröstningslokalen. Mellan partiernas och valnämndens eventyta stod en dubbel rad av bänkar uppställda som tydlig avgränsning. Det var också ett tiotal meter mellan de olika eventytorna.

Valnämnden har alltså överhuvudtaget ingen möjlighet att påverka vilka andra som hyr andra ytor i vare sig gallerier eller andra kommersiella lokaler. Det blir i varje fall en bedömning om det är rimligt att ordna förtidsröstning enligt de villkor som gäller för den platsen. Den yta som avtalas om är den "vallokal" som disponeras. Övriga ytor disponeras av andra eller är offentlig plats. Valnämnden disponerade alltså inte några angränsande utrymmen och hade därför ingen möjlighet att styra vad som hände där.

Kansliet var även tydligt i sina instruktioner till det eventbolag som utformade förtidsröstningslokalen vid Centralen. Ytan skulle vara tydligt markerad som en "lokal" vilket gjordes med att ställa upp valbås, skärmar och rep längs kanterna av valnämndens yta. Den som hyr en yta i Centralhallen måste också markera ytan med en matta för att visa var gränsen går för resenärer och övriga som befinner sig i hallen.

[---]

Efter kontakterna som kansliet haft med JCDecaux presenterades för nämnden de förslag till åtgärder som gjorts för att säkerställa att de två eventytorna i Centralhallen, valnämndens och partiernas, skulle uppfattas som två "lokaler". Nämnden gjorde då bedömningen att dessa åtgärder var tillräckliga och att allmänintresset att arrangera förtidsröstning på Centralen var större än olägenheterna. Alternativet hade varit att inte vara där överhuvudtaget.

Under den period som förtidsröstningen pågick hade tre partier hyrt in sig på Centralen. Första veckan var det Centerpartiet, andra veckan Miljöpartiet, tredje och sista veckan var det Socialdemokraterna.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att det är en olägenhet att partier har verksamhet nära in på ett röstmottagningsställe men vid en samlad bedömning fann en enig valnämnd att fördelarna med ett röstmottagningsställe i Centralhallen vida översteg nackdelarna.

Till sitt yttrande hade valnämnden fogat ett antal fotografier. Några av dessa biläggs, se bilaga 1 och 2.

AA kommenterade valnämndens yttrande.

Rättslig reglering och Valprövningsnämndens prövning

Enligt 8 kap. 3 § vallagen får det på ett röstmottagningsställe eller i ett utrymme intill detta inte förekomma propaganda eller annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val.

Beslut att fastställa utgången av ett val kan enligt 15 kap. 3 § vallagen överklagas till Valprövningsnämnden. Valprövningsnämnden ska enligt 15 kap. 13 § vallagen upphäva ett val och förordna om omval bl.a. om det förekommit avvikelser från föreskriven ordning och det med fog kan antas att vad som förekommit har inverkat på valutgången.

De omständigheter som har anmälts till JO har efter ett överklagande berörts av Valprövningsnämnden (beslut den 17 december 2010, dnr 151-2010, 204-2010 och 205-2010). Beslutet gällde frågan om bl.a. förtidsröstningen på Stockholms central varit förenlig med bestämmelserna i 8 kap. 3 § vallagen. Valprövningsnämnden anförde att syftet med bestämmelsen är att väljaren ska vara ostörd och skyddad från varje form av påverkan under själva valhandlingen. Nämnden konstaterade att det är respektive kommun som ska inrätta röstningslokaler, att kommunerna har att beakta bestämmelsen när de hyr utrymmen för röstningslokaler och att de ska se till att hyresavtalen får ett sådant innehåll att bestämmelsens krav på röstningslokalerna uppfylls. Nämnden framhöll att förtidsröstningen är av stor betydelse för att uppnå ett högt valdeltagande samt att det är naturligt att söka skapa så gynnsamma förutsättningar som möjligt för förtidsröstning genom att använda röstningslokaler med hög tillgänglighet och på platser där många människor passerar. Efter att ha beskrivit de förhållanden som rått på platsen gjorde Valprövningsnämnden följande bedömning.

Det är inte möjligt att med utgångspunkt i den ganska allmänt formulerade bestämmelsen i 8 kap. 3 § vallagen, närmare precisera inom hur stort område omkring en röstningslokal det inte får förekomma politiska aktiviteter. Det är naturligtvis också vanskligt att i efterhand bedöma i vad mån väljarna nåtts av de olika politiska aktiviteter som pågått på det utrymme som disponerats av de politiska partierna. Vad som framkommit i utredningen leder dock Valprövningsnämnden till slutsatsen att utrymmena var belägna så nära röstningslokalen att aktiviteterna inom partiernas utrymme, åtminstone stundtals, hade en sådan form att de nådde väljarna i röstningslokalen. Därmed kan inte kraven i 8 kap. 3 § vallagen anses uppfyllda. Detta har inneburit en avvikelse från föreskriven ordning.

Valprövningsnämnden prövade därefter om avvikelsen med fog kunde antas ha inverkat på valutgången. Nämnden fann att så inte var fallet. Överklagandet avslogs därför.

Bedömning

Då valnämnden fattar beslut om att en lokal ska användas som röstmottagningsställe har nämnden ett ansvar för att vallagens ordningsregler kan upprätthållas i denna. Kan reglernas efterlevnad inte garanteras ska lokalen inte användas för röstning, något som självklart gäller oberoende av lokalens lämplighet i övrigt. Om ett röstmottagningsställe kan antas komma att besökas av

många väljare, såsom var fallet vid Stockholms central, är det än mer betydelsefullt att lokalen uppfyller de krav som lagen ställer.

Som Valprovsnämnden funnit var kraven i 8 kap. 3 § vallagen inte uppfyllda vid förtidsröstningen på Stockholms central. För detta förtjänar Valnämnden i Stockholms stad kritik. Med hänsyn till att nämnden beslöt att genomföra röstningen trots kännedom om att politiska aktiviteter skulle förekomma invid röstningslokalen är kritiken av allvarligt slag.